

OOG VOOR DE ANDERS GEORGANISEERDE SPORTEN

Aanbevelingen voor een
eigentijds sportstimuleringsbeleid

Den Haag, november 2020

Voorwoord

De door het coronavirus veroorzaakte lockdown met de daaropvolgende zomerperiode lieten in de openbare ruimte veel bewegende mensen zien in en rond hun woongebied. Veel beweegvormen waren waar te nemen in het straatbeeld, in de parken en langs de kust, zoals wandelaars, hardlopers, fietsers, wielrenners, skaters, (kite)surfers, suppers en zwemmers. Er werd ook volop gefitnest, gebootcamp en aan yoga gedaan. Dit gebeurde voor het overgrote deel niet in verenigingsverband. In de stad is er een grote verscheidenheid aan organisaties, welke beweeg- en sportactiviteiten aanbieden, variërend van stichtingen, zzp'ers, entrepreneurs tot digitale platforms. Zij brengen, naast de verenigingen, ook mensen samen om te bewegen en te sporten.

Binnen de adviesraad was over 'anders georganiseerde sporters' al ruim een jaar geleden het idee opgevat om hier aandacht aan te besteden. Dit heeft geleid tot het voorliggende advies. De voorbereidende werkzaamheden zijn verricht door een werkgroep, bestaande uit Pjer Wijsman, Carola Uilenhoed, Wimar Bolhuis en Wendy van der Meijs. Zij hebben hiervoor gesprekken gevoerd en de nodige literatuur bestudeerd. Uitgangspunt hierbij was om het stadsbestuur een steun in de rug te geven om de doelstelling, 100% sportparticipatie in 2030, te behalen. Deze ambitie verscheen voor het eerst in 2015 in de nota 'Den Haag sportief in beweging, sport maakt Den Haag sterker 2015-2030' en wordt nogmaals bekrachtigd in het onlangs verschenen 'Ontwerp Haags Sportakkoord 2020-2022'. Om deze ambitie te behalen zullen ook de 'anders georganiseerde sporters' hierbij betrokken dienen te worden! Het zal daarnaast de inwoners helpen als, naast voldoende en goed onderhouden sportaccommodaties, de openbare ruimte uitnodigend wordt ingericht met speel- en beweegvoorzieningen en goed verlichte wandel-, fiets- en skatepaden.

De totstandkoming van dit advies heeft door de coronaperiode wat langer geduurd dan vooraf gepland was. Dit geldt ook voor de totstandkoming van het gemeentelijk 'Ontwerp Haags Sportakkoord', waardoor de werkgroep de plannen uit dit akkoord niet ruim heeft kunnen betrekken bij dit advies. De adviesraad is verheugd te constateren dat onze aanbevelingen gedeeltelijk overeenkomen met plannen uit het Ontwerp Haags Sportakkoord. Hopelijk zal dit spoedig leiden tot concrete afspraken met betrokkenen. Dit alles in de wetenschap dat sportverenigingen en andere beweegaanbieders beperkingen ondervinden vanwege covid-19. Deze moeilijke periode biedt echter ook kansen. Laat dit inspirerende advies een begin zijn om de vele beweeg- en sportstimuleringsprojecten in onze stad breed te omarmen!

John van den Berg

Voorzitter

Wie zijn wij

De Adviesraad voor Sport is een onafhankelijk adviesorgaan en adviseert gevraagd en ongevraagd het college van B&W en specifiek de wethouder sport. Ook informeert de adviesraad politieke partijen over speerpunten op het gebied van sport.

De raad richt zich op het hele domein van bewegen en sport. Daarnaast doet de adviesraad onderzoek naar actuele sportonderwerpen. Bij het adviseren is het belangrijk te weten wat er leeft 'in het veld'. Daarom heeft de adviesraad een netwerk opgericht bestaande uit sportorganisaties en organisaties op het gebied van bewegen. Om ook alle leden van het netwerk onderling in contact te brengen, organiseert de adviesraad elk jaar netwerkbijeenkomsten.

Samenvatting

De Adviesraad voor Sport pleit voor het gerichter en creatiever omgaan met verschillende sportaanbieders. Anders georganiseerde sporten (AGS) bereiken een aanzienlijke groep Hagenaars, die zich niet aangesproken, dan wel aangetrokken voelen door de (organisatievorm van) het traditionele sportaanbod, zoals verenigingen. De huidige beleidsinstrumenten, welke de gemeente hanteert, lijken onvoldoende aan te sluiten bij het sportaanbod anno 2020. De erkenning van het veranderde sportlandschap is naar de mening van de Adviesraad voor Sport een belangrijke stap op weg naar een meer eigentijds gemeentelijk sport- en beweegbeleid. Dit met als doel om nog meer inwoners in onze stad te verleiden om regelmatig te bewegen en te sporten. Om hieraan invulling te geven doet de Adviesraad voor Sport de volgende aanbevelingen.

Investeer in onderzoek om meer inzicht te verkrijgen in de vraag naar bewegen & sport inclusief de effecten van het sportgedrag voor andere domeinen (gezondheidszorg, welzijn, economie, onderwijs).

Om doelgroepen in beweging te krijgen, om hen te stimuleren tot een sportieve leefstijl, is het van belang om inzicht te krijgen in wat hen 'beweegt'. Dit vraagt om een investering in gedegen onderzoek. Start op kleine schaal: bijvoorbeeld met het 'Haags Sportkwartier' in Den Haag Zuidwest. Onderzoek ook de effecten van sportgedrag op arbeid, welzijn en onderwijs. Dit bemoedigt het streven om andere sectoren (financieel) te betrekken bij de 'winst' van bewegen en sport.

Betrek alle sportaanbieders – niet alleen sportverenigingen – in het sportstimuleringsbeleid en stimuleer hen om een nieuw aanbod te ontwikkelen om de gewenste doelgroepen te bereiken.

Door anders georganiseerde sport- en beweegaanbieders in beeld te brengen, te betrekken en te laten participeren in het Haags sportnetwerk kun je gewenste en specifieke doelgroepen bereiken. Juist in sterk verdichte stadswijken zijn sportverenigingen verplaatst, opgeheven of gefuseerd. Als alternatief zijn in deze wijken anders-georganiseerde sportaanbieders actief. Ontwikkel sportstimuleringsprogramma's in samenwerking met deze anders georganiseerde sportaanbieders.

Bevorder en steun verenigingen in het organiseren van een Buurthuis van de Toekomst (ofwel de Open Club), waar tijdelijk, flexibel of gecombineerd lidmaatschap met anders georganiseerde sporten wordt gestimuleerd.

Stel bestaande sportparken open voor anders georganiseerde sporten (vriendenteams, personal trainers, bootcamp-clubs) en streef naar een optimale bezetting en rendabele exploitatie van sportcomplexen. Stimuleer verenigingen in het samenwerken met anders georganiseerde sporten om andere doelgroepen in beweging te brengen en om de Haagse clubs te versterken.

Open een sportloket, met voorkeur in de Sportcampus Zuiderpark en richt deze in als eigentijds servicepunt voor sporters én sportaanbieders inclusief anders georganiseerde sportaanbieders.

De stad is gebaat bij zichtbaarheid van de sport in de stad. Een sportloket draagt bij om dit te verbeteren en te versterken. In een optimale situatie kun je bij het loket terecht met vragen over de meest uiteenlopende onderwerpen, zoals regelgeving, accommodaties en subsidies. Door het centraliseren en verzamelen van vragen van sporters, verenigingen en anders georganiseerde sporten verschaft de gemeente zich meer inzicht in de thema's en typen vragen welke binnenkomen. Hierop kan gerichte ondersteuning worden ontwikkeld en aangeboden.

Breng de sportieve behoeften ten aanzien van de openbare ruimte in kaart om een veilige en toegankelijke sportomgeving te realiseren.

Meer dan 40% van alle Haagse sporters maakt gebruik van de openbare ruimte. Het is inmiddels een steeds belangrijker onderdeel van de stedelijke sportinfrastructuur. Betrek ook anders georganiseerde sporten bij het ontwerpen, inrichten en aanwijzen van een sportieve openbare ruimte. Deze organisaties bezitten waardevolle ervaringen en ideeën, die benut kunnen worden. Ook het gebruik van technologische hulpmiddelen ter ondersteuning van sporten, levert interessante data op om inzicht te krijgen in het sportief gebruik van de stedelijke omgeving.

Tot slot

Anders georganiseerde sporten zijn een aanvulling op het sportbeleid. Zij bereiken een aanzienlijke andere groep inwoners van Den Haag. Een open houding ten opzichte van deze sportaanbieders levert een veelheid aan nieuwe mogelijkheden op, waarvan de sport, de sporter en het sportbeleid in Den Haag kan profiteren.

Aanleiding

De lockdown periode, veroorzaakt door de corona uitbraak waarin velen thuisbleven, liet zien dat veel mensen rond het huis bewogen en sportten. Vele beweeg- en sportvormen zagen we voorbijkomen in het straatbeeld of via de media: wandelen, skaten, fitness, bootcampen, fietsen, yoga, hardlopen. Het laat zien dat bewegen en sporten tegenwoordig op vele manieren mogelijk is. De verbanden, waarin we sporten, zijn gevarieerder en beperken zich niet langer tot de sportvereniging of de commerciële sportschool.

Ook een grote verscheidenheid aan organisaties biedt inmiddels sport aan in onze stad. Dit kan variëren van stichtingen tot zzp'ers en van sociale entrepreneurs tot digitale platforms. Wat al deze alternatieve organisatieverbanden gemeen hebben, is dat zij mensen samenbrengen om te sporten. Net als sportverenigingen vormen ze een belangrijk onderdeel van het sportieve landschap in onze stad en dragen ze bij om zoveel mogelijk Hagenaars te laten bewegen en sporten. Een ambitie die heel recent met het Ontwerp Haags Sport Akkoord¹ door het college is bekrachtigd in het streven naar 100% sportparticipatie in 2030.

Nieuwe groepen bewoners vestigen zich omwille van werk, school, de liefde of het lot in Den Haag. Daardoor verandert ook de samenstelling van de stad. Met de verandering van de demografie verandert ook het sportlandschap. De aantallen sporters, het aantal verschillende sporten, sportaanbieders en de manier van sporten zijn anders dan 20 jaar geleden. Dit heeft invloed op de vraag en het aanbod naar sportbeoefening.

Om de kwaliteit van het stedelijk sportstimuleringsbeleid te verbeteren, dient in onze optiek de gemeentelijke ondersteuning mee te bewegen met de verscheidenheid in sportaanbod. Dat lijkt vooralsnog niet zo te zijn. Naar aanleiding van signalen uit het 'veld' hebben wij het initiatief genomen om mee te denken over de positie van de anders georganiseerde sport in het Haagse sportlandschap. Om inzicht te krijgen wat deze veranderingen betekenen voor de sport in Den Haag, heeft de Adviesraad voor Sport gesproken met experts, sportaanbieders en onderzoeksbureaus. De bevindingen naar aanleiding van ons beraad zijn vervat in het onderliggend advies: 'Oog voor de Anders Georganiseerde Sporten' (AGS).

Hoe ziet het sportlandschap eruit?

Den Haag is gebaat bij fitte en gezonde inwoners. Bewegen en sporten leveren daartoe een belangrijke bijdrage. Om zicht te hebben op welke sportaanbieders er tegenwoordig in Den Haag zijn en wat zij voor het beweeg- en sportbeleid kunnen betekenen, is het sportlandschap in onze stad in 5 soorten aanbieders te verdelen:

- In verenigingsverband.
- Commercieel verband (sport-/ fitnesscentrum).
- Zelfstandige sportaanbieders (zzp'ers).
- Anders georganiseerd (via een georganiseerd evenement, bedrijfssport, sportvakantie, sociaal cultureel werk of anders).
- Ongebonden, alleen of met familie en vrienden.

Het sportaanbod bepaalt de wijze waarop gemeentelijke ondersteuning² wordt bepaald en beschikbaar is. Hieronder lichten we ze kort toe.

Verenigingen

De traditionele sportverenigingen vormen de basis en de kern van de Haagse sportinfrastructuur. De verenigingen zijn lid van een sportbond, organiseren wedstrijden in competitieverband, brengen mensen in beweging én hebben een sociale en maatschappelijke functie. Den Haag telt ca. 270 sportverenigingen in tientallen verschillende sporten, in grote en kleine clubverbanden.

De verenigingen mogen rekenen op een brede gemeentelijke ondersteuning via participatie in het gemeentelijk sportnetwerk en via kennisoverdracht op thema's als vrijwilligers, leden, financiën en positieve sportcultuur³. De sportaccommodatie huren ze veelal via de gemeente. Clubs beschikken over de mogelijkheid om een jeugdsportcoördinator aan te stellen of een projectmanager in de arm te nemen bij problemen. Ook kunnen zij gebruik maken van diverse subsidies voor de accommodaties, sportstimulering, duurzaamheid en de inzet van het serviceteam, dat zorgt voor schoonmaak en onderhoud van het sportcomplex.

Commerciële sportaanbieders

Commerciële sportaanbieders zijn vaak stabiele sportorganisaties met een marketingplan en -strategie. Denk aan fitnessscholen, klimhallen, dansscholen, vechtsportscholen. Zij hebben winstoogmerk en zijn in mindere mate maatschappelijk gericht. De commerciële sport speelt in op maatschappelijke ontwikkelingen als verscheidenheid en individualisering, sluit aan op wensen en behoeften van specifieke doelgroepen en biedt kwaliteit (in begeleiding, accommodatie en apparatuur) en flexibiliteit. Hier is nauwelijks sprake van een relatie met de gemeentelijke organisatie; soms is er een koppeling met een evenement.

Zelfstandige sportaanbieders (zzp'ers)

Steeds meer zien we in de stad kleine zelfstandige organisaties, welke zich kenmerken door hun toegankelijkheid en laagdrempeligheid. Ze richten zich vaak op specifieke groepen. Qua structuur zijn ze afhankelijk van één persoon, die de drijvende kracht van de organisatie is. Zij zijn sterk in het organiseren van sport op maat: specifieke sportwensen inventariseren en daar flexibel op inspelen. De relatie met het gemeentelijk sportbeleid is via een adviesgesprek of via de (incidentele) koppeling met evenementen.

2. Vitaliteitsonderzoek 2018, Gemeente Den Haag

3. www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/sport/voor-sportverenigingen

Anders georganiseerde (not for profit) sportaanbieders

Den Haag heeft een groeiend aanbod aan anders georganiseerde (non-profit) sportaanbieders. Deze organisaties zijn vaak niet ingeschreven bij een sportbond en bestaan voor een groot deel uit stichtingen⁴. De meeste zijn wel ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en vormen een rechtspersoon. Een ander deel van deze AGS zijn zelforganisaties en groepen zonder rechtspersoon. Denk hierbij aan combifunctionarissen of buurtsport-coaches, bedrijfssport of (na)schoolse sport. Anders Georganiseerde Sporten maken vaak gebruik van de openbare ruimte. Een voorbeeld is het hardlopen of het voetbal in het Zuiderpark⁵. Internet maakt dit soort mogelijkheden om te sporten makkelijker, doordat via sociale media makkelijk veel mensen voor een sportafspraak bereikt kunnen worden. De groep mag in de gemeentelijke ondersteuning rekenen op een adviesgesprek of participatie in het Haags sport-netwerk. Op incidentele basis wordt expertise aangeboden of de beschikbaarheid van een subsidie.

Ongebonden, alleen of met familie en vrienden

Tot slot kent Den Haag een grote groep ongeorganiseerde en zelfstandige sporters en bewegers. Zij vinden hun eigen weg. Veelal sporten zij in de openbare ruimte: wandelen, hardlopen, fietsen en urban sports. Deze groep valt buiten het sportaanbod, maar heeft meer en meer een groter aandeel in de wijze waarop bewegen en sport plaatsvindt.

In ons advies verstaan we onder Anders Georganiseerde Sporten alle sport buiten een sportvereniging om.

Trends & ontwikkelingen

Het beweeg- en sportbeleid van de gemeente Den Haag is traditioneel gericht op de georganiseerde sport; de verenigingen. Vanzelfsprekend. De vele sportclubs in onze stad organiseren voor duizenden inwoners hun wekelijkse trainingen en sportwedstrijden, hebben veelal een jarenlange geschiedenis, vormen een belangrijke ontmoetingsplaats in een wijk en ondersteunen de ontwikkeling van de vaardigheden van leden op sociaal, bestuurlijke en maatschappelijk gebied door de vele verenigingsactiviteiten welke er plaatsvinden. De traditionele sportverenigingen zijn en blijven een belangrijke kurk waarop de sport in Den Haag drijft. Een belangrijk onderdeel van het sociaal kapitaal van onze stad, dat wij moeten blijven koesteren.

Dat neemt niet weg dat er een toenemende vraag is naar andere wensen in sportbeoefening. Uit onderzoeken blijkt dat mensen zich vaker onttrekken aan vaste structuren, dat zij minder bereid zijn tot structurele vrijwilligerstaken en vragen om een flexibeler sport- en beweegaanbod, dat inspeelt op hun steeds wisselende behoeften.

In onze stad sport de helft van de bewoners (55%) regelmatig⁶, dat wil zeggen minimaal 1x per week en ongeveer 60 keer per jaar. Van deze groep sporters (tot en met 70 jaar) is 43% lid van een sportvereniging.

De grootste groep sporters beweegt of sport alleen of ongeorganiseerd (50%). Zo'n 37% van de volwassenen sport bij een commerciële (fitness)aanbieder. En 25% sport via een andere groepsvorm; via het werk, school of via een zorg- of welzijnsinstelling. Zo blijkt uit cijfers van het Mulier Instituut⁷.

4. Denk aan een buurtsportvereniging, stichtingen gericht op zwemstimulering, verdedigingsporten, voetbal, etc.

5. FC Skati – een initiatief van vrienden, die met een groep wekelijks voetballen in het Zuiderpark (www.zuiderparkdenhaag.com).

6. Den Haag in Cijfers/Richtlijn Sport Onderzoek, 2019.

7. Onderzoek Mulier Instituut: Onderzoek behoefte sportaccommodaties, 2020.

De nationale koepelorganisatie NOC*NSF registreert maandelijks de sportdeelname in ons land en het aantal leden dat is aangesloten bij sportbonden. Volgens NOC*NSF heeft de top-5 van sportbonden (waaronder de voetbalbond, tennisbond en gymnastiekbond) te maken met dalende ledenaantallen⁸. Waar de meest beoefende sporten jaren geleden voornamelijk gekenmerkt werden door georganiseerde sporten, bestaat de top-5 in 2020 uit individuele/ ongeorganiseerde sporten, te weten: fitness, wandelen, zwemmen, hardlopen en wielrennen. De nationale Sport Toekomst Verkenning (juli 2016) laat zien dat georganiseerd sporten via sportverenigingen concurrentie heeft van ‘anders georganiseerd’ sporten.

Naast gebonden sport zien we in de afgelopen jaren een ontwikkeling waarbij ook anders georganiseerde of ongeorganiseerde sport in verschillende varianten steeds belangrijker worden. Het is de Adviesraad voor Sport veel aangelegen om deze ontwikkeling op een innovatieve en nieuwe manier te omarmen, teneinde een optimaal sport- en beweegbeleid na te streven.

Coalitieakkoord ‘Samen voor de Stad’

Het stadsbestuur heeft bij aanvang de ambitie uitgesproken om aan zo veel mogelijk inwoners de mogelijkheid te bieden om te sporten. Het coalitieakkoord 2019-2022 ‘Samen voor de stad’ schetst ambities welke pleiten voor:

- voldoende sportaccommodaties in elke wijk van de stad; met in het bijzonder aandacht voor de groene zone in Den Haag Zuidwest, de Binckhorst, Schilderswijk en Transvaal.
- openbare ruimtes, welke uitnodigend zijn voor diverse doelgroepen, zoals speel-, beweeg- en sportvoorzieningen;
- beter benutten van accommodaties tijdens uren waarop ze nu niet gebruikt worden;
- het vergroten van het aantal Hagenaars dat sportief actief is;
- voldoende passende sportvoorzieningen van goede kwaliteit in de buurt regelen;
- sportverenigingen als verbindend element in de stad;
- het creëren van de ideale randvoorwaarden om sport toegankelijk te maken voor alle Hagenaars in samenwerking met sportverenigingen.

In onze optiek verwijzen de ambities uit het coalitieakkoord zichtbaar naar de kansen om álle Hagenaar te laten bewegen en sporten, waarbij de gemeente faciliteert.

Conclusie

Om een effectief beweeg- en sportbeleid te voeren, is aandacht voor het “veld” essentieel. Dit veld is in de afgelopen jaren veranderd. Een beweging, die nog zichtbaarder is geworden tijdens de corona-periode, waarin iedereen in Nederland – en dus ook de inwoners in Den Haag - werd uitgedaagd om in en rond het huis te bewegen. De trend om in de openbare ruimte te bewegen en te sporten is versterkt. Er zijn nieuwe sportinitiatieven ontstaan. De diversiteit aan lokale sportorganisaties zijn nog meer zichtbaar geworden. De Adviesraad voor Sport pleit om met verschillende sportaanbieders gericht en creatiever om te gaan. Dit met als doel om nog meer inwoners in onze stad te verleiden om regelmatig te gaan bewegen en sporten.

8. NOC*NSF, *Zo Sport Nederland – Trends en Ontwikkelingen in sportdeelname, 2020*.

Aanbevelingen

De erkenning van het veranderde sportlandschap is naar mening van de Adviesraad voor Sport een belangrijke stap op weg naar een meer eigentijds gemeentelijk sport- en beweegbeleid. Daarbij is het in onze optiek ook een stimulans voor anders georganiseerde organisaties om met hen nieuwe initiatieven te ontwikkelen, die bijdragen aan 100% sportdeelname. Om hieraan invulling te geven doet de Adviesraad voor Sport de volgende aanbevelingen.

Investeer in onderzoek om meer inzicht te verkrijgen in de vraag naar bewegen & sport inclusief de effecten van het sportgedrag voor andere domeinen (gezondheidszorg, welzijn, economie, onderwijs)

Ten grondslag aan een goede match tussen vraag en aanbod ligt kennis van de stad. Wat willen inwoners van Den Haag écht? Wat motiveert iemand om te gaan sporten, of juist niet? Investeer in onderzoek om specifieke doelgroepen te bereiken. Het traditionele sportbeleid is (te) sterk aanbodgericht. De Adviesraad voor Sport stelt hardop: is er voldoende inzicht in de vraag?

Immers de samenstelling van de bewoners in onze stad verandert. Zo wonen in de Schilderswijk 33.000 mensen van 120 verschillende nationaliteiten, waarvan 92% met een migratieachtergrond. Deze groep heeft wellicht een andere kijk of een andere motivatie om te bewegen dan die men vanuit het klassieke sportbeleid zou verwachten. De adviesraad is van mening dat als je doelgroepen wilt stimuleren tot een sportieve leefstijl, het van belang is om inzicht te krijgen in wat hen 'beweegt'.

Willen we met het beweeg- en sportbeleid het plezier van sporten laten ervaren, dan zullen we het gedrag van mensen moeten beïnvloeden en veranderen. Dit kan door inzicht in hun behoeften ofwel de waaromvraag. Dat vraagt om een investering in gedegen onderzoek. Ons advies is om hierin op kleinere schaal ervaring op te doen. Den Haag Zuidwest is een passende en afgebakende wijk om deze methode toe te passen. Het living-lab "Haag Sportkwartier" onderzoekt thans de verbindende kracht van sport. Binnen dit experiment zal deze vernieuwde aanpak goed aansluiten.

Tot onze tevredenheid wordt dit ook onderkend door het college. In het recent uitgebrachte Ontwerp Haags Sport Akkoord is hierover het volgende opgenomen: "In 2022 hebben we op basis van wijkprofielen en beweeg- identiteiten een gerichte aanpak ontwikkeld, welke ingaat op de motieven en omstandigheden waarom de inactieve Hagenaars niet sporten."⁹

Voorbeeld van inzicht in sportmotieven:

Zo blijkt communicatie rondom sport en bewegen vaak gebaseerd op rationale motieven: bewegen is gezond, bewegen is ontspannend, door te bewegen verminder je de kans op diabetes, etc. Feiten die allemaal waar zijn. Alleen wanneer iemand bang is zich te bezeren of iets te breken – belemmeringen die uit onderzoek onder ouderen naar voren komen – wegen de mogelijke voordelen niet op tegen die barrières. Wanneer mensen het ongemakkelijk en gênant vinden om te zweten – zoals uit onderzoek onder jonge vrouwen met een lagere sociaal-economische status blijkt – ervaren zij minder plezier aan activiteiten dan de organisatie voor ogen heeft en haken ze vervolgens snel af.

De erkenning van het stadsbestuur in het doen van onderzoek naar de verschillende doelgroepen in de stad en hun motieven is naar mening van de Adviesraad voor Sport een belangrijke stap op weg naar een meer eigentijds sport- en beweegbeleid.

In ons Sportmanifest ‘naar een optimaal sportklimaat’ 2018-2022 hebben we een oproep gedaan om gezamenlijk op te trekken met domeinen als Economie, Onderwijs, Gezondheid en Sociale Zaken in het laten uitvoeren van onderzoek naar de effecten van sportgedrag op bijvoorbeeld onderwijsleerprestaties, arbeidswelzijn en -participatie. In onze optiek kunnen deze inzichten leiden tot meer beschikbare budgetten ter ondersteuning van sport.

Onze oproep uit 2017 is in de afgelopen zomer bekrachtigd door de motie, welke in de Tweede Kamer is aangenomen (de motie van lid Marijnissen c.s.). In deze motie is opgenomen dat er een plan komt om in verschillende sectoren (onderwijs, gezondheidszorg, welzijn, economie) het bewegen en sporten te stimuleren, zodoende Nederland meer in beweging te krijgen en hiervoor integrale scenario's en doorrekeningen op te stellen.

Een mooie beweging welke de Adviesraad voor Sport van harte toejuicht. Het sluit aan bij het streven van het college, waarin tot doel is gesteld om te ontschotten in het sociale domein. In onze optiek kan Den Haag een voortrekkersrol innemen om op lokaal niveau een dergelijke aanpak toe te passen. Door vanuit sport deze ambitie op te pakken, in het streven om heel Den Haag in beweging te krijgen, kan ervaring worden opgedaan om meerdere sectoren (financieel) te betrekken bij de ‘winst’ van bewegen en sport.

Tip:

Zet in op een ‘aanjager’ binnen de gemeentelijke organisatie, die andere domeinen benadert om inzicht te geven welke investering in sport (dus sport als middel) iets kan betekenen voor onderwijs, welzijn, gezondheidszorg, economie, etc.

Betrek álle sportaanbieders – niet alleen sportverenigingen - bij het sportstimuleringsbeleid en stimuleer hen om nieuw aanbod te ontwikkelen om de gewenste doelgroepen te bereiken.

In onze definitie is Anders Georganiseerde Sport (AGS) een verzamelnaam voor een zeer diverse groep sportaanbieders. Deze groep is ook bezig nieuwe mensen te enthousiasmeren voor hun sport en hen te stimuleren hieraan deel te nemen. In veel gevallen doen zij dit zonder enige vorm van overheidsbemoeienis. De AGS zijn goed in het organiseren van laagdrempelig beweegaanbod, bereiken van specifieke doelgroepen en het creëren van een breder sportaanbod. De gemeente doet er goed aan om deze anders-georganiseerde beweeg en sportaanbieders in beeld te brengen, te betrekken en te laten participeren in het Haags sportnetwerk en bij programma's gericht op sportstimulering.

In de afgelopen jaren is in de verdichte stadwijken zoals Transvaal, Schilderswijk en Centrum, het aantal traditionele verenigingen sterk afgenomen¹⁰. Verenigingen zijn in deze wijken gefuseerd, verplaatst of opgeheven, al dan niet door het gebrek aan betaalbare en goede sportfaciliteiten of gewoonweg door het ontbreken van de vraag naar sport bij een traditionele vereniging, omdat bewoners in de wijk onbekend zijn met de (vrijwilligers)taken welke samengaan met het lid zijn van een club. Door deze ontwikkeling is de samenwerking met anders-georganiseerde-sportaanbieders in deze wijken onvermijdelijk.

9. Ontwerp Haags Sport Akkoord, september 2020, blz. 32

10. <https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/sport/sportverenigingen-voor-jeugd.htm>

Mogelijk dat er vanuit gemeentelijk perspectief terughoudendheid is om samen te werken met ongebonden verenigingen en stichtingen. Dit uit angst dat deze partijen een concurrent zijn voor traditionele verenigingen. In onze optiek wordt dit deels ondervangen doordat deze organisaties vaak andere doelgroepen bereiken, die zich niet per se aangetrokken voelen door verenigingssport. Bovendien zijn AGS doorgaans flexibeler, doordat zij niet gebonden zijn aan, door een overkoepelende bond, opgestelde regels.

Vanuit dit perspectief pleit de adviesraad óók voor het omarmen van de kleine zelfstandige beweegaanbieders. Met deze aanbieders kan goed worden samengewerkt in maatschappelijke opgaven en projecten door hun expertise in het bereiken van een doelgroep (mensen met een beperking, eenzame ouderen) en hun flexibele en professionele aanpak. In onze optiek kan de gemeente deze lokale en gespecialiseerde sportaanbieders betrekken en ondersteunen in adviezen, bijvoorbeeld via een adviesgesprek als zij een maatschappelijk project willen opzetten.

Een kans die zich hier voordoet, sluit aan bij het Ontwerp Haags Sport Akkoord¹¹, waarin de ambitie als volgt is geformuleerd: “In 2022 informeren we gericht de inactieve Hagenaars om hen te stimuleren meer te gaan bewegen en sporten. Onderzocht wordt welke communicatiekanalen en -middelen het beste aansluiten bij de wensen en behoeftes van inactieve Hagenaars. Er wordt een pilot gestart met de inzet van een app.”

In onze optiek kunnen ook AGS, inclusief kleine zelfstandige beweegaanbieders, een belangrijke rol spelen in het bereiken van deze inactieve Hagenaars.

Tip:

Ontwikkel sportstimuleringsprogramma's mede in samenwerking met anders georganiseerde sport (AGS) aanbieders, om te beginnen in de wijken zoals Transvaal, Schilderswijk en Centrum, waar het sportaanbod wordt gedomineerd door AGS en kleine zelfstandige sportaanbieders

De Adviesraad voor Sport is ervan overtuigd dat kennis en ervaringen - in combinatie met de ondernemingsgeest die deze groepen aanbieders ook kenmerkt - kunnen bijdragen aan goedkopere, innovatievere en effectievere sportstimuleringsactiviteiten en daarmee tot een toename van de sportparticipatie in onze stad. Het betrekken van deze sportaanbieders in de gemeentelijke sportstimuleringsprogramma's creëert een gelijkere, beter verdeeld speelveld en komt de diversiteit en effectiviteit van het stedelijk sportaanbod ten goede.

In aanvulling hierop adviseren wij ook om de AGS te betrekken bij de financiering van bewegen en sporten voor inwoners met een kleine portemonnee. Een belangrijk onderdeel van de huidige gemeentelijke sportstimulering is de bijdrage aan de Ooievaarspas. De Ooievaarspas neemt financiële drempels weg voor kinderen uit gezinnen met een laag inkomen. De Adviesraad voor Sport pleit om deze werkwijze te verbreden, zodat ook AGS op financiële steun kunnen rekenen.

De sportieve wensen en behoeften van Haagse jongeren zijn immers zeer divers en een aantal onder Haagse jongeren populaire sporten komt nu nog niet in aanmerking voor financiële ondersteuning door de Ooievaarspas. Daarnaast blijkt de werkwijze van de Ooievaarspas voor sportverenigingen niet altijd goed uit te pakken als gevolg van omvangrijke administratieve lasten. Een flink aantal Haagse verenigingen heeft omwille van deze lasten in de afgelopen jaren de samenwerking met de Ooievaarspas stopgezet. Om toch zoveel mogelijk kinderen en gezinnen te bereiken, pleit de Adviesraad voor Sport, om te onderzoeken of er in Den Haag ook andere werkwijzen of samenwerkingen mogelijk zijn met bijvoorbeeld landelijke organisaties (bijv. Jeugdfonds Sport). Dergelijke samenwerkingen leiden ertoe dat sportverenigingen en aanbieders van AGS samen invulling kunnen geven aan verbreding van het aanbod om met name jeugd en jongeren te bereiken.

11. Ontwerp Haags Sport Akkoord, september 2020, blz. 31

Bevorder en steun verenigingen in het organiseren van een Buurthuis van de Toekomst (ofwel de Open Club), waar tijdelijk flexibel of gecombineerd lidmaatschap met anders georganiseerde sportaanbieders wordt gestimuleerd.

De gemeente stelt in het Ontwerp Haags Sport Akkoord dat het sportverenigingen wil inspireren om mee te doen met de Open Club. De Adviesraad voor Sport pleit ervoor om ook Anders Georganiseerde Sportaanbieders hierbij te betrekken. Zij kunnen verenigingen helpen de Open-Club gedachte te stimuleren door het ontwikkelen van nieuw en modern sportaanbod, bijvoorbeeld via het invoeren van een strippenkaart, het toepassen van een One-Fit lidmaatschap (een app waarmee je zelf bepaalt waar en wanneer je wilt sporten) of een satelliet-club samenwerking. Hiermee bereik je andere doelgroepen (zoals jongeren, ouderen, studenten, inactieven, migranten of expats) om in beweging te komen en versterk je de Haagse clubs.

Met een Open Club filosofie is een sportvereniging niet alleen een ontmoetingsplek voor leden, maar ook voor buurtbewoners en andere sportliefhebbers. Op diverse plekken is de gemeente, samen met sportverenigingen, al gestart met het openstellen van sportparken voor buurtbewoners en sportgebruikers anders dan clubleden. De Adviesraad voor Sport pleit voor het uitbreiden van dit concept. Juist in een stad als Den Haag, waar de druk op de (openbare) ruimte steeds groter wordt, is het van belang om op slimme en innovatieve manieren gebruik te maken van bestaande en beschikbare sportruimten. Uit het onlangs gepresenteerde sportaccommodatie onderzoek blijkt dat de vraag naar hockey- en voetbalvelden toeneemt in de komende jaren, maar ook dat veel sportparken in onze stad op zondag veelal niet gebruikt worden. Het is de Adviesraad er veel aan gelegen om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om deze parken beschikbaar te stellen aan anders-georganiseerde-sporten, die mogelijk wel op zondag hiervan gebruik willen of kunnen maken.

Het is ons bekend dat dit in ieder geval een beheersvraagstuk omvat. Dat neemt niet weg dat er in andere steden in ons land goede voorbeelden zijn van sportparkmanagement, waarbij gestreefd wordt naar optimale bezetting en rendabele exploitatie van het sportcomplex. Dit is veelal mogelijk met ondersteuning vanuit het bedrijfsleven, de inzet van STIP-pers en samenwerking met partners in het sociale domein.

Open een sportloket, met voorkeur in Sportcampus Zuiderpark en richt deze in als eigentijds servicepunt voor sporters én sportaanbieders inclusief anders georganiseerde sportaanbieders.

De gemiddelde Hagenaar weet niet goed waar hij terecht kan met zijn vragen op het gebied van sport. Als onderdeel van de Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn (OCW) is de sport ondergesneeuwd en onzichtbaar voor buitenstaanders. OCW is voor de gemiddelde Hagenaar een weinig zeggende term voor een gemeentelijke dienst waar men het voeren en uitvoeren van gemeentelijk sportbeleid mogelijk niet bij verwacht.

Het belangrijkste doel van een sportloket is het verbeteren van de communicatie tussen de sportwereld en de gemeentelijke dienstverlening. Het sportloket is wat ons betreft nadrukkelijk voor alle sportaanbieders waaronder die van anders-georganiseerde-sport. Net als bij verenigingen ondervinden anders-georganiseerde-sportaanbieders vaak moeite in het bereiken van (de juiste persoon/instantie binnen) de gemeentelijke organisatie of stuiten ze op een voor hen onoverzichtelijke dienstverlening. Nieuwe initiatieven in de sport komen zo niet of niet volledig tot uitvoering dat ten koste gaat van het sportaanbod en daarmee ook de sportparticipatie in Den Haag.

Door het centraliseren en inzamelen van vragen van sporters (valide én niet-valide), verenigingen en anders georganiseerde sportorganisaties verschaft de gemeente meer inzicht in de thema's en typen vragen welke binnenkomen. Hierdoor kan eenvoudig worden vastgesteld welke vraagstukken er leven in het sportlandschap, waardoor gerichte ondersteuning ontwikkeld en aangeboden kan worden.

Als locatie kan Sportcampus Zuiderpark daarbij een centrale functie vervullen. Door het gezamenlijk optrekken van de gemeente Den Haag, Haagse Hogeschool, de medische ondersteuning, buurtsportcoaches en ROC Mondriaan kan een integrale aanpak, met een centraal sportloket, sporters én sportaanbieders daadwerkelijk ondersteunen.

In een optimale situatie kun je bij het loket terecht met vragen over de meest uiteenlopende onderwerpen, zoals regelgeving, accommodaties, subsidies. Daarnaast dient het loket om sporters en sportorganisaties – inclusief AGS - zo veel en actief mogelijk te begeleiden in hun contacten met alle verschillende (lokale) overheidsinstanties. Het is essentieel dat het sportloket een uiterst dienstverlenende instelling wordt met als voornaamste doel de sport in Den Haag zo optimaal mogelijk te faciliteren. Dat kan door zich volledig open te stellen, ook voor de anders georganiseerde sport en hen, waar nodig en mogelijk, te adviseren, faciliteren en begeleiden.

Breng de sportieve behoeften ten aanzien van de openbare ruimte in kaart om een veilige en toegankelijke sportomgeving te realiseren.

Een aandachtspunt is het grote belang van de buitenruimte om te kunnen blijven sporten, spelen en actief te kunnen bewegen. De Adviesraad voor Sport heeft in haar advies in 2019 'Ruimte voor Sport, spel en Bewegen'¹² een nadrukkelijke oproep gedaan aan het stadsbestuur om de openbare ruimte ook in te richten voor sportief gebruik.

Immers, meer dan veertig procent van alle Haagse sporters beweegt en sport inmiddels in de openbare ruimte. Ook steeds meer sportaanbieders zijn (noodgedwongen) hier op aangewezen voor hun sportbeoefening, niet in de laatste plaats omdat er voor hen niet altijd plaats is in de drukbezette gemeentelijke sportaccommodaties. Zo wordt de openbare ruimte een steeds belangrijker en niet meer weg te denken onderdeel van de stedelijke sportinfrastructuur.

Tip:

Voeg aan gemeentelijke bouwteams bij de Dienst Stedelijke Ontwikkeling expertise toe vanuit de domeinen bewegen/sport c.q. volksgezondheid, zodat bij nieuwbouwprojecten en bij de (her)inrichting van de openbare ruimte direct meegedacht kan worden over het multifunctioneel inrichten van deze openbare ruimte voor het sportief en recreatief gebruik.

De 'recreatieve' voorzieningen hebben tijdens de corona-crisis hun waarde bewezen. Het in stand houden en uitbreiden ervan zijn van groot belang om de mensen ook in de toekomst in beweging te houden en zo bij te dragen aan een langer leven in goede gezondheid. Het college heeft onder het motto 'de groene zone' aangekondigd om te gaan investeren in een sportieve openbare ruimte, met name in Den Haag Zuid. Deze ambitie kan zeker op onze instemming rekenen. De grootste uitdaging daarbij ligt in de wijze waarop hier invulling aan wordt gegeven.

Ook hier ligt samenwerking met de anders georganiseerde sport (AGS) voor de hand. Denk bijvoorbeeld aan de georganiseerde loopgroepjes, bootcampteams, wielengroepen. Zij bezitten - als structureel sportieve gebruikers van de openbare ruimte - zelf een schat aan ervaringen en ideeën, welke benut kunnen worden. Daarnaast staan zij op hun beurt weer in contact met talloze individuele sporters, die van hun aanbod in de openbare ruimte gebruik maken.

12. Advies Ruimte voor Sport, Spel en Bewegen, Adviesraad voor Sport, april 2019

Een aantal AGS maakt bovendien gebruik van technologische hulpmiddelen ter ondersteuning van het sporten. De data, die zij hiermee verzamelen, bevat waardevolle informatie, welke veel inzicht kan verschaffen in het sportief gebruik van de stedelijke omgeving. Uiteraard worden dit soort hulpmiddelen, zoals mobiele applicaties, eveneens door veel andere sporters gebruikt. Het is naar mening van de Adviesraad voor Sport zinvol om te onderzoeken in hoeverre de gemeente deze informatie mag en kan inzetten ten behoeve van de modernisering van het sportbeleid. Tot slot zou ook de gemeente zelf het gebruik van praktische technologische toepassingen kunnen bevorderen om gewenste data te verzamelen. Dit zal bijdragen aan een eigentijds sportklimaat en geeft invulling aan het collegeakkoord 'samen voor de stad'

Tot slot

Het uitgangspunt van ons advies is: "Anders georganiseerde sporten zijn een aanvulling op het sportaanbod." Zij bereiken een aanzienlijke groep inwoners van Den Haag, die zich niet aangesproken, dan wel aangetrokken voelen tot de organisatievorm van het klassieke sportaanbod. In het streven van het gemeentelijk sportbeleid om zoveel mogelijk Haagse bewoners in beweging te krijgen, past een open houding ten opzichte van de anders georganiseerde sport en levert een veelheid aan nieuwe mogelijkheden op, waarvan de sport, de sporter en het sportbeleid in Den Haag profiteert. Het sluit aan bij de hedendaagse ontwikkelingen en de samenwerking met anders georganiseerde sporten geeft het sportbeleid anno 2020 nieuw elan en zorgt voor een verbinding met de inwoners van de stad.

Bronvermelding

Dit advies is tot stand gekomen met informatie van de volgende organisaties:

- Mulier Instituut, in gesprek met Rick Prins (onderzoeker)
- Sportbedrijf Rotterdam, in gesprek met Menno Bruins (sportregisseur) en David Woutersen (Specialist sportprogrammering)
- Kenniscentrum Sport en Bewegen, in gesprek met Lonneke Schijvens
- Buurtsportvereniging De Mussen, in gesprek met Titus Jongert en Marie-Pauline Luger
- Gemeente Eindhoven, in gesprek met Eva Sanders, projectleider Sportregie
- Gemeente Den Haag
 - Bron: Coalitieakkoord 'Samen voor de Stad' 2019-2022
(https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/8273586/1/Bijlage_Samen_voor_de_stad_coalitieakkoord_2019_2022)
 - Bron: Ruimte voor georganiseerde sport in Den Haag
(https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/9013347/1/RIS301864_Bijlage_Ruimte_voor_georganiseerde_sport_in_Den_Haag)
 - Bron: Den Haag in Cijfers/RSO 2019
 - Bron: Ontwerp Haags Sport Akkoord, september 2020
(https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/9189250/1/RIS306192_Bijlage)
 - Bron: verenigingsondersteuning
(<https://www.denhaag.nl/nl/in-de-stad/sport/sportverenigingen-voor-jeugd.htm>)
 - Bron: Vitaliteitsonderzoek 2018
(https://denhaag.raadsinformatie.nl/document/7529500/1/RIS302343_Bijlage_1_Vitaliteitsonderzoek_Sportverenigingen_2018)
- NOCNSF
 - Bron: Sportdeelname Index
(<https://nocnsf.nl/media/3484/noc-nsf-sportdeelname-algemene-rapportage-juni-2020-publieksversie.pdf>)
(https://media.nocnsf.nl/nocnsf-media/2908/zo-sport-nederland_nocnsf-sportonderzoek-2013-2019.pdf)
- Gemeente Amsterdam
 - Bron: Sportvisie Amsterdam 2025 (2016);
(https://www.amsterdam.nl/publish/pages/423000/291116_sportvisie_2025_de_sportieve_stad_web_email.pdf)
- Kenniscentrum Sport & Bewegen
 - Het veranderende sportlandschap en wat gemeenten daarmee kunnen.
(<https://www.allesoversport.nl/artikel/het-veranderende-sportlandschap-en-wat-gemeenten-daarmee-kunnen/>)
 - Anders Georganiseerde Sport; sport buiten de sportverenigingen om, Mulier 2016
(<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=6792&m=1464701885&action=file.download>)
 - Ruim baan voor de anders georganiseerde sporter; de blinde vlek in het sportbeleid, 2016
(<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=6408&m=1460722647&action=file.download>)
 - Workshop, 4 februari 2019
(https://www.kenniscentrumsport.nl/wp-content/uploads/2018/12/Presentatie-KC-Sport-4-feb_vkort.pdf)
- Sport & Strategie
 - (<https://www.sportenstrategie.nl/opinie/de-sporter-is-niet-meer-in-een-hokje-te-duwen/>)
 - (<https://demos.be/blog/anders-georganiseerde-sportverenigingen-pioniers-van-toekomstig-sportbeleid>)

Samenstelling Adviesraad voor Sport

John van den Berg (voorzitter)

Oud-directeur Academie voor Sportstudies (HALO/Sportmanagement), bestuurslid Jeugdfonds Sport en Cultuur Zuid-Holland, lid van de Raad van Toezicht bij de Sportparken Willem Alexander en Harga Noord (gemeente Schiedam), voormalig fysiotherapeut, voormalig-bestuurslid Stichting Werkgever Sportclubs Den Haag, oud-docent fysiotherapie

Catharina Abels

Voormalig gemeenteraadslid in Den Haag voor de VVD met onder andere sport in haar portefeuille, lid Ledenraad van de Rabobank regio Den Haag, secretaris Stichting Het Buitenmuseum, bestuurslid Stichting Jeugdwerk Den Haag

Rob van Bokhoven

Afdelingshoofd Beleid & Strategie parket Noord-Holland en Landelijk Officier van Justitie; aanklager bij het Instituut voor Sportrechtspraak, lid raad van toezicht Veilig Thuis Brabant; lid raad van toezicht Jeugdbescherming Brabant; voormalig beoefenaar van judo/karate/kickboxing, voormalig lid van Haag Atletiek

Wimar Bolhuis

Universitair docent economie aan de Universiteit Leiden/ Campus Den Haag, voormalig adjunct-directeur Sociale Zaken bij Sociaal Economische Raad, voormalig fractievertegenwoordiger voor de PvdA (2014-2018), oud-voorzitter korfbalvereniging Futura, voormalig lid van o.a. HBS, Quick, SV Scheveningen, korfbalvereniging ALO

Karen Bosch

Lid Directieteam bij HTM Personenvervoer (eindverantwoordelijk voor Operatie), voormalig- Human Resource directeur diverse organisaties in bedrijfsleven, trainer & hoofdleder LCKV jeugdvakantie, voormalig topjudoka (A-selectie Nederlandse Judo Bond)

Troy Douglas

Performance coach bij de BVO Ajax, trainer-coach bij atletiekvereniging Sparta, voormalig docent Internationaal Sport Management (Haagse Hogeschool), oud- technisch directeur Atletiekbond Bermuda, deelnemer Olympische Spelen (1988, 1992, 1996 en 2004)

Lisette van den Heuvel

Directeur-bestuurder Stichting Onder Een Dak; Voormalig directeur Transmurale Zorg Den Haag, directeur/bestuurder bij Stichting Buddy Netwerk, manager Stichting MOOI, actief in ongebonden sporten (fitness, hardlopen)

Ron Jansen

Directeur Accountantskantoor Baker Tilly (Netherlands) - Interim Financials, voorzitter voetbalvereniging H.V.V. Laakkwartier, bestuurslid Stichting H.V.V. Laakkwartier in de Maatschappij, ambassadeur Buurthuis van de Toekomst, oud- lid Comité Haags Jeugdlintje

Kees Mol (bestuurslid)

Oud- studentendecaan en topsportcoördinator bij de Haagse Hogeschool, voormalig sportdocent, oud voetbalcoach van VUC, HBS, HWV en Graaf Willem II-VAC

Soraya Samuels

Beweegcoach in Den Haag, Sportintermediair voor Hagenaars met een beperking, voormalig consulent bij de stichting Vrijtijdsbesteding, Thuishulp en Vormingsactiviteiten (VTV) in Den Haag

Carola Uilenhoed

Locatiemanager DC Klinieken Breda, adviseur van het bestuur Judo2Inspire, bestuurslid Stichting Werkgever Sportclubs Den Haag, voormalig topjudoka, medaillewinnares op Europese & Wereldkampioenschappen judo, deelneemster Olympische Spelen 2008

Bart Volkerijk

Interim-directeur Nederlandse Basketbal Bond; voormalig directeur Nederlandse Baseball- en softbal Bond, oud- directeur Sportservice Zuid-Holland, voormalig tophonkballer, voormalig bestuurder/training/lid sv ADO

Pjer Wijsman (vice-voorzitter)

Building Development Director International School of The Hague, voorzitter Commissie Loosduinen, voorzitter Bridgevereniging HOC-Studiecentrum; oud-voorzitter Haagse zwemvereniging HZZIAN. Bestuurslid Mediaplatform Loosduinen

Wendy van der Meijs (secretaris)

Secretaris Adviesraad voor Sport, voormalig beleidsadviseur topsport Gemeente Den Haag, lid Haagse roeivereniging De Laak, (voormalig) lid SV Verburch (turnen, tennis)

Adviesraad voor Sport

Sportcampus Zuiderpark
Mr. P. Droogleever Fortuynweg 22
2533 SR Den Haag
sportadviesraad@denhaag.nl